

Fremskrittspartiet sett i et svensk perspektiv

Anna-Lena Lodenius

Som svenske undrer jeg meg over de norske forsøkene på å hevde at Fremskrittspartiet er et helt alminnelig parti.

I DAG SNAKkes DET STADIG MER om at det finnes en voksende gruppe radikale høyrepopulistiske partier i Europa. Da sikter man til innvandringskritiske partier som taler for det "ekte" folket og opptrer populistisk, det vil si at de argumenterer enkelt (forenklet), slagferdig og uten adekvat forankring i virkelige forhold, og mener at den viktigste motsetningen er den mellom folket og eliten. De viktigste argumentene for at Fremskrittspartiet ikke hører til denne gruppen, dreier seg om at det er et liberalt parti. De fleste høyrepopulistiske partier er svært konservative i verdispørsmål. Men det er flere høyrepopulistiske partier i Europa som arbeider for en liberal økonomisk politikk, og som altså er liberal-konservative. Fremskrittspartiet regnes også som bredere, det fokuserer ikke bare på innvandrings-spørsmål. Det er store forskjeller mellom landene i hvor stor andel innvandrersaker utgjør av et høyrepopulistisk partis propaganda. FrP er et høyt profilert parti i innvandringsaker, noe velgerne neppe har oversett. Populistisk er det definitivt også, det har det vært helt fra starten av.

Fremskrittspartiet har alltid passet på å holde seg utenfor alle nettverk og sammenslutninger, og det regnes som uhyre viktig for den norske nasjonen at partiet ikke stemples som høyreekstremistisk. Slik jeg og mange andre bruker ordet høyreekstremisme, betegner det noe annet, noe som står for åpent antidemokratiske holdninger og er koblet til vold (altså snarere Gyllen Demring i Hel-

las eller ungarske Jobbik med sin militære grein). Radikale høyrepopulistiske partier opererer derimot innenfor parlamentarismens rammer og utfordrer forestillingene fra innsiden av systemet.

De er i ferd med å bli det andre eller tredje største partiet i mange land, eventuelt det aller største. (Dansk Folkeparti, Front national og United Kingdom Independence Party (UKIP) fikk omkring 1/4 av stemmene i det siste valget til EU-parlamentet.) Partiene kan i noen tilfeller sitte i regjeringssposisjon eller som støtteparti, men taper nesten alltid på å alliere seg for mye med makthaverne. De er i første rekke innrettet på protest.

Det er mulig at FrP føler seg for gode for dette selskapet. Men jeg kan ikke unngå å se tydelige paralleller mellom det FrP står for, og de holdningene og arbeidsmåtene som opptrer i partier av denne typen. Tilstrekkelig mye stemmer. Men at Norge ikke er med i EU, betyr også at dere ikke blander dere i de alliansene som opptrer i EU-parlamentet. Det er nemlig der det meste av samarbeidet skjer.

Som en siste utvei for å unngå sammenlikninger med Sverigedemokraterna (SD) pleier FrP å påpeke at SD har en mye vanskeligere historie med nazistiske og fascistiske innslag. Etter å ha studert Anders Langes bakgrunn og deler av FrPs historie synes jeg ikke det argumentet holder. Her er det også mye å stusse over, selv om det for alle partiers vedkommende er usikkert om en bør

henge seg for mye opp i organisasjonens historie. Partier gjennomgår en utvikling, og selv SD har forandret seg mye siden starten.

”Vi krever at Obama ber Norge om unnskyldning.”

Den tiltenkte amerikanske ambassadøren i Oslo, forretningsmannen George James Tsunis, trampet i januar 2014 i klaveret da han i en senathøring for utnevnelsen kalte FrP for et ”marginaliserende element som spyr ut sitt hat”. Tsunis visste tydeligvis ikke at dette partiet nå satt i regjering, for han fastslo videre at ”Norge var raske med å fordømme dem”. FrPs rettspolitiske talsperson Jan Arild Ellingsen kaller uttalelsen ”uakseptabel og provoserende”, og krevde at president Obama skulle be Norge om unnskyldning.¹

Omverdenens oppfatning later til å være uhyre viktig for FrP. Faktisk så viktig at partiet i september 2013 arrangerte en pressekonferanse hvor utenlandske journalister ble spesielt invitert. De fremmøtte ble skarpt irettesatt av FrPs nestleder Ketil Solvik-Olsen, som kort etter ble utnevnt til samferdselsminister. Han la særlig vekt på at utenlandsk presse fortsatt omtaler FrP som partiet Anders Behring Breivik var medlem av. Breivik sto i FPU i 1997–2007, og i moderpartiet i 1999–2006, og hadde til og med visse mindre verv. Det betyr selvfølgelig ikke at man kan laste FrP for de forferdelige handlingene i Oslo og på Utøya sommeren 2011.

Det er ikke vanskelig å forstå hvor traumatisk Breivik-dramaet var for hele landet, og på et bestemt vis for FrP også. Partileder Siv Jensen var rask med å uttrykke sin støtte til AP og AUF, og det trådte straks frem personer i partiet som mente det var på tide, på bakgrunn av hendelsen og signalene den ga, å tone ned kritikken av islam og de trusselbildene partiet hadde skissert mot norsk kultur. I meningsmålingene var FrP nede i 11,4 prosent, det dårligste resultatet siden tidlig på 1990-tallet.²

FrP håpet selvsagt at minnet skulle blekne, men slik gikk det ikke, og med tiden har irritasjonen vokst. Mediene burde øyeblikkelig slutte å snakke om dette, mente Solvik-Olsen på pressekonferansen, og han hevdet at slike skriverier ødelegger Norges rykte i verden. Dette ble oppfattet som spesielt alvorlig nå som FrP var på vei til å

besette flere tunge statsrådsstillinger.

Nå er det ikke bare assosiasjonen til Breivik som skjemmer bildet av FrP, og kanskje av hele Norge. De tilstedeværende journalistene på pressekonferansen stilte i første rekke mange spørsmål om partiets innstilling til innvandring og islam. Solvik-Olsen uttalte da at partiet ikke er innvandreriennlig, men ønsker en ”strengere innvandringspolitikk”. Han medga også at partileder Siv Jensen nå og da hadde brukt uttrykket snikislamisering. Mange svensker husker uansett hvordan uttrykket snikislamisering ble brukt i en alarmistisk tale om situasjonen i Malmö i 2011. Da sa Siv Jensen følgende:

”Oslo og andre storbyer i Norge (kan) nærme seg den tilstanden vi ser i Malmö. Der utrykningspersonell ikke tør kjøre i visse bydeler. Der sharialover totalt har tilsidesatt svensk lov.”³

I motsetning til de utenlandske journalistene på pressekonferansen så norske journalister tydeligere hvordan partiet hadde regissert den. For eksempel hadde partiet valgt å la være å invitere representantene for de mer frittalende innvandreriennlige kretsene i partiet, for eksempel partiets andre nestleder Per Sandberg, som hadde foreslått å utstyre asylsøkere med elektronisk ID-markering for å lette identifisering slik at man kunne avvise flere, låsing av asylmottak for å unngå at personer rømmer og oppholder seg illegalt i landet, og spesielle fengsler med lavere standard for personer med utenlandsk bakgrunn, slik at de ikke fristes til å begå forbrytelser bare fordi det er bedre forhold i norske fengsler enn i deres egne hjemland.⁴

FrP er riktignok et parti som snakker noe mindre om innvandring enn visse andre høyrepopulistiske partier gjør, definitivt mindre enn for eksempel SD, og unngår samarbeid med andre liknende partier i Europa. Men jeg har vanskelig for å se at forskjellene mellom FrP og radikale høyrepopulistiske partier i andre land er så betydelige at vi kan slutte å uroe oss for FrPs innvirkning på norsk politikk.

Jeg ble ikke mindre overbevist da jeg så hvor hardt partiet i begynnelsen av 2015 kjempet for å drive gjennom et forbud mot tigging, noe som i første rekke skulle stoppe romfolks innvandring fra Romania, men også straffe dem som hjelper tiggere med mat, husrom eller reisepenger. Det blir på

sett og vis som å straffe Bibelens gode samaritan. De argumentene partiets representanter brukte i debatten, var identiske med dem man ellers hører fra for eksempel UKIP og SD. Allerede sommeren 2014 tilkjente man norske kommuner en mulighet til å innføre lokale forbud mot tigging.⁵ Siv Jensen har sagt følgende om de rumenske tiggerne:

”Det er mennesker som ikke kan forsørge seg selv, og som begår mange kriminelle handlinger. Alle som følger med ser hva som foregår. Nok er nok. Sett opp buss og send dem ut.”⁶

Apartheid og skatteprotester i Norge

Den som besøker et av Fremskrittspartiets kontorer i dag, kan fortsatt finne portretter av partiets gründer, Anders Lange. I 1973 stiftet Lange et parti for skattelette og redusert offentlig sektor. For å unngå enhver tvil om hva partiet sto for og hvem som hadde dannet det, kalte han det Anders Langes Parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep, ALP.

Det er mange likhetstrekk mellom Anders Lange og Mogens Glistrup, gründeren av det danske søsterpartiet Fremskridtspartiet og Pia Kjærsgaards læremester, både i politiske målsetninger og i måten å nå ut på. Begge fikk sterk drahjelp av mediene, noe som kom av at de hadde en særegen og frittalende stil som passet i TV-debatter, og ordla seg på en måte som var lett å omformulere til slagkraftige overskrifter. Fortsatt rådet et kringkastingsmonopol, og hele 54 prosent av befolkningen så Anders Lange delta i programmet ”Partiene svarer” på NRK, der han fikk god tid til å fortelle om det bare fem måneder gamle partiet. Opptreden var den ammunisjonen som trengtes for at partiet skulle storme inn på Stortinget med fire representanter kort etter.⁷

I motsetning til mange andre populistiske ledere hadde Lange vært i politikken i hele sitt liv, selv om han ventet en stund med partipolitikken. Allerede i 1929 meldte han seg inn i den unge høyreautoritære organisasjonen Fedrelandslaget, som Fridtjof Nansen hadde vært med på å stifte. Fedrelandslagets hovedmål var å bekjempe sosialismen, men etter Nansens død i 1930 ble organisasjonen etter hvert radikaliseret og mer eliteorientert.

Lange var sekretær i årene 1930–1938. Her

traff han andre unge som uttrykte sympati for så vel Mussolini og fascismen som den tyske nazismen. Lange var enig med de andre i Fedrelandslaget om mye, men livet igjennom trodde han på full næringsfrihet uten statlig innblanding og på stor økonomisk frihet for individet. Lenge lot ikke Anders Lange til å se noen motsetning i å sverme både for liberalisme og for totalitære ideologier. At han etter hvert fikk et langt mer negativt bilde av nazismen (men ikke av fascismen), skyldtes personlige negative erfaringer med det norske nazipartiet Nasjonal Samling og partileder Vidkun Quisling, som for øvrig satt i styret for Fedrelandslaget i Oslo en periode.⁸

Da nazistene okkuperte Norge i 1940, gikk både Lange og andre med bakgrunn i Fedrelandslaget inn i motstandsbevegelsen. Muligens fordi de nasjonalistiske holdningene fikk dem til å opponere mot okkupasjonen. Eller kanskje fordi de nå fikk se hva nazismen i virkeligheten sto for. Dette er noe som sjelden diskuteres i Norge, sier journalist og forfatter Øyvind Strømmen, som har skrevet mange bøker om politisk ekstremisme og terror, og som arbeider med en bok om Anders Lange.

– Jeg har en ubehagelig følelse av at det er fordi det ikke passer helt inn i bildet av motstandskampen at en stor del av dem som deltok kom fra en høyre-radikal bevegelse selv. Jeg tror rett og slett mange har følt at det har vært ubehagelig å snakke om den delen av norsk historie.

Sitt første egne forum for å spre politiske meninger skaffet Anders Lange seg med et eget organ som i begynnelsen het Hundeevisen, og som for det meste dreide seg om nettopp hunder. Lange drev nemlig kennel, og han lå stadig i konflikt med kennelklubben. Da Lange igjen begynte å utgi avisen på 1960-tallet etter noen års avbrudd, fikk politikken stadig mer spalteplass. For sikkerhets skyld forsynte han disse artiklene med en advarsel: ”Bør ikke leses av hundefolk”.

Lange ga blant annet plass til skribenter fra den nazistiske avisen Folk og Land, og til antisemitten Olav Hoaas, som skrev artikler om rase-lære. Dessuten publiserte han tekst og annonser fra en rekke høyreekstremistiske amerikanske organisasjoner. Men det mest merkbare var Langes fascinasjon for forskjellige rasistiske diktaturregimer i Afrika.⁹ Rhodesia var en gammel britisk koloni i

det sørlige Afrika; i dag er den delt opp i Zimbabwe og Zambia. Den nordlige delen, Zambia, ble selvstendig i 1964, mens den sørlige delen i første omgang beholdt navnet Rhodesia.

Den hvite lederen Ian Smith, en ung økonom som hadde vært med i det britiske flyvåpenet, erklærte i 1965 ensidig at landet nå var selvstendig. Regimet ble aldri internasjonalt anerkjent. Smiths parti, Rhodesisk Front, lovet å styrke de hvites stilling. Partiet innførte blant annet manntall basert på rase, der flertallet i parlamentet ble innsatt av hvite velgere, mens bare et fåtall ble valgt av svarte borgere eller lederne deres. Disse ”hvite mandatene“ besto – om enn i mindre omfang – helt frem til 1987.

Ved en anledning tok Anders Lange kontakt med Ian Smith og oppfordret ham til å skrive et brev til det norske folk som han kunne ta inn i avisen. Etter dette rykket det rhodesiske innvandringsdepartementet inn annonser i Anders Langes Avis, som den nå hadde skiftet navn til, for å oppmuntre nordmenn til å flytte til landet og etablere virksomheter. Annonser i Langes avis sto også bak vervingen av de første norske leiesoldatene til borgerkrigen som raste i Rhodesia, der blant annet svarte geriljasoldater kjempet mot regjeringstykker.¹⁰

Lange reiste selv til apartheidregimets Sør-Afrika, men fremfor alt viser gjesteboken hans fra den perioden at han tok imot sørafrikanske gjester ved flere anledninger. I Langes avis ble det skrevet mye om Sør-Afrika som ga sterk støtte til det sittende regimet og dets undertrykkelse av den svarte befolkningen. Ved én anledning omtalte Anders Lange regjeringsmotstandere som svikere av den hvite rase, sier Øyvind Strømme.

En rekke tegn tyder på at Sør-Afrika også ytte økonomisk støtte til Lange og avisen hans. Opplysninger som peker i den retningen, lekket ut i forbindelse med en politisk skandale på slutten av 1970-tallet, da det ble hevdet at informasjonsdepartementet i Sør-Afrika hadde brukt penger til private formål. Da regnskapene ble gransket, viste det seg at det også hadde vært satset store penger på å støtte ulike organisasjoner og personer apartheidregimet regnet som sine venner i andre land. I mars 1970 skrev den britiske avisen *The Guardian* at Anders Langes parti hadde mottatt beløp tilsvarende 180 000 norske kroner fra et hemmelig sørafrikansk fond.¹¹ Noen år senere ble opplysnin-

gen bekreftet da Eschel Rhoodie, mangeårig propagandasjef i Sør-Afrika, kom ut med sin selvbiografiske bok *The Real Information Scandal* (1983):

”Vi finansierte (Anders) Langes parti slik at han kunne lansere en ukentlig avis. Deretter ga vi dem mer penger slik at han kunne føre en fungerende valgkamp samme år (1973).“¹²

Det er en kjent sak at Rhoodie gjentatte ganger reiste til andre land for å mobilisere støtte for regimet, og da besøkte han så vel Sverige som Norge. Hvis dette stemmer, skal Fremskrittspartiet altså ha finansiert sin første valgkamp med penger fra et aggressivt rasistisk regime i et annet land. Støtten skal også ha fortsatt etter at Lange fikk en plass på Stortinget.

Fortsatt er disse opplysningene tydeligvis sensitive for FrP. I januar 2013 skrev Morten Ørsal Johansen, stortingsmedlem og partiets innvandringspolitiske talsmann, et debattinnlegg der han hevdet at organisasjonen Antirasistisk Senter ikke lenger burde få statsstøtte, siden de i en fotnote til en artikkel i bladet sitt hadde nevnt påstandene om forbindelsene mellom Fremskrittspartiets forgjenger og apartheidregimet i Sør-Afrika.¹³

Det var tidlig på 1960-tallet at Lange begynte å syse med planer om å danne et politisk parti. Det skulle hete Uavhengighetspartiet og arbeide for å redusere statens utgifter, men partiet ble ikke engang registrert.¹⁴ I årene som fulgte, skulle Lange legge frem flere andre forslag til organisasjoner han aktet å stifte med ganske like politiske program for senket skatt, redusert trygd og mindre makt til staten. Men det første mer seriøse forsøket kom ikke før i april 1973, da han innkalte til et møte på Saga kino i Oslo. Sentralt sto Langes person i like stor grad som den politiske visjonen hans. Forutsetningen for at han skulle være med på å danne et parti, erklærte han, var at hans navn skulle inngå i partinavnet, og at han skulle være partileder. Og slik ble det.

Interessen for partiet økte raskt. Det kunne registrere seg og stille til stortingsvalg samme år.¹⁵ Anders Langes parti opptrådte helt fra første stund som et typisk populistparti. Blant tidlige krav kan vi nevne disse: ingen u-hjelp til ”de sorte“, kvin-

**«Gjerningsmannen er
av utenlandsk
opprinnelse!»**
(Pressesitat vi ofte leser)

ner duger ikke til noe i politikken, vern grevlingen, flytt hovedstaden til Steinkjer, billig vin og brennevin, kamp mot sosialismen og bort med trygdemisbruket.¹⁶ ALPs innvandringspolitikk kunne sammenfattes med ordene "Norge for nordmenn". Nå skal det sies at innvandringen til Norge var svært beskjeden på den tiden ALP ble dannet. Partiet fikk fort et rasiststempel, og bildet ble forsterket av at gamle nazister og kretsen rundt avisen Folk og Land gikk ut og støttet Lange og oppfordret andre til å gjøre det samme.¹⁷

Allerede i årene med Hundea-visen oppsto en krets av unge menn som kalte seg Hundeguttene, og som fikk et svært spesielt forhold til Lange. De sluttet seg også til partiet hans, der de først og fremst utførte mye av det praktiske arbeidet. Mange av disse unge mennene kom fra forskjellige høyreekstremistiske grupper som så positivt på USAs innblanding i Vietnamkrigen og støttet militærjuntaer i land som Rhodesia, Chile og Hellas.¹⁸

Anders Langes parti fikk fem prosent av stemmene allerede ved det første valget i 1973. Men partiet ble snart rystet av interne motsetninger. Enkelte mente at ALP fortsatt burde være en løselig bevegelse sentrert omkring partileders forskjellige innfall, mens andre mente at det burde bli mer strukturert og ha et politisk program, noe som manglet i begynnelsen. I den siste gruppen var Carl I. Hagen.

Bildene av Lange får fortsatt henge fremme på partiets kontorer. Men Fremskrittspartiet har et komplisert forhold til partigründeren, hevder Øyvind Strømmen.

– Han betraktes som en helt fordi han stiftet partiet. Men det var ikke Anders Lange som bygde opp partiet, det var det Carl I. Hagen som gjorde, og han var også med fra begynnelsen av.

Carl I. Hagen var direktør for det britiske sukkerfirmaet Tate & Lyles norgeskontor da han en dag i begynnelsen av mai 1973 fikk besøk av Erik Gjems-Onstad fra Anders Langes parti. Foranledningen for besøket var at Hagen hadde skrevet et brev og tilbudt sin hjelp. Samtalen endte med at Carl I. Hagen takket ja til å stå på partiets lister til lokalvalget i Oslo. Hagen var født og oppvokst i

Oslo, og han hadde studert i Newcastle. Tidligere hadde han vært passivt medlem av Høyre og Unge Høyre, og han hadde en viss erfaring fra studentpolitikk. Men det var møtet på Saga kino som fikk ham til å vurdere å engasjere seg for alvor i et politisk parti.

Den første perioden i ALP ble turbulent. Mindre enn et år etter at partiet ble stiftet og kom inn på Stortinget, ga Carl I. Hagen og en del andre opp å få orden på Lange og hans nærmeste krets. I stedet dannet de et nytt parti som de kalte Reformpartiet. Men allerede i oktober 1974 døde Anders Lange plutselig. Da ble Carl I. Hagen innkalt som erstatning for ham på Stortinget, selv om Hagen ikke engang representerte samme parti lenger. Etter konfliktfylte forhandlinger med representanter for de to partiene besluttet man at de skulle gjenforenes. Men de interne maktkampene fortsatte i flere år.

I 1977 ble det besluttet at ALP skulle skifte navn til Fremskrittspartiet for å legge seg på linje med det danske søsterpartiet. Men valget samme år endte med at FrP fikk mindre enn 2 prosent av stemmene og mistet alle sine plasser på Stortinget. Året etter ble Carl I. Hagen valgt til partileder, og det vervet skulle han fylle i hele 28 år.

En stor del av suksessen til Fremskrittspartiet kan tilskrives Carl I. Hagen som person. Allerede i 1979 ble han rangert som den mest populære partilederen, foran statsministeren, i en rundspørning VG gjennomførte.¹⁹ Som Lange ble Carl I. Hagen en favoritt i TV-debatter og studiosendinger, selv om partiet hadde få velgere. Men han fremsto enklere og greiere, og han brukte symboler og bilder på en måte som minnet mer om amerikanske vekkelsespredikanter. Eller som Hagen selv uttrykte det: "Som flittig TV-seer visste jeg at presentasjonen var viktigere enn innholdet."²⁰

Hagen klarte også å forene kreftene i partiet på en akseptabel måte. Der fantes alt fra ekstremt nyliberale til ekstremnasjonalistiske høyreekstremister, blant annet folk som ble tiltrukket av et uregjerlig politisk parti som lovet litt av alt til alle. Men i årenes løp smalnet partiet, og det skjedde i to trinn.

Den første striden dreide seg om en gruppe liberalister som var for fri innvandring og EU-medlemskap, og som i flere vesentlige spørsmål gjorde opprør mot partilinja. Dette var i første rekke unge representanter som også stilte seg kritisk til

En nettreklame fra Frp, brukt i valgkampen i 2013 (Faksimile)

Hagens rolle som mer eller mindre enerådende partileder. Det gikk så langt at de truet med å stille en motkandidat til Hagen. Det endelige sammensøtet fant sted under et landsmøte på Bolkesjø i Telemark i 1994, et slag liberalistene gikk tapende ut av.²¹

Det andre oppgjøret var med ekstreme elementer i partiet, det vil si rasister og ytre høyrefløy. I 1995 ble det avslørt at stortingsrepresentant Øystein Hedstrøm hadde vært på et møte med en rekke innvandringsmotstandere fra grupper som Hvit Valgallianse og Den Norske Forening. Hvit Valgallianse krevde blant annet at innvandrere skulle sterilisere seg hvis de ville bli i Norge, og at innvandrerkvinner som likevel ble gravide skulle tvinges til å ta abort.²² Det var ikke første gang Hedstrøm hadde vært på slike møter, viste det seg. Og Hedstrøm var ikke den eneste som hadde hatt slike kontakter, rapporterte den norske pressen. Det ble fremmet sterke krav om at Hedstrøm skulle utvises, og at dette ikke skjedde, kom i stor grad av at han hadde partilederens støtte. De to sto hverandre så nær at Hagen hadde vært forlover i Hedstrøms bryllup to år tidligere. Hedstrøm beholdt til og med plassen sin på Stortinget, selv om mulighetene hans til å drive aktiv politikk ble kraftig begrenset. Saken fikk ingen merkbare konsekvenser for velgeropplutningen, og FrP fortsatte å stige på meningsmålingene.²³

FrP sørget altså for å trekke en tydelig grense mot ytre høyrefløy, men kviet seg ikke for å belyse innvandringsspørsmålet og kritisere islam på en måte som kunne oppfattes som ekstrem. 1985 var året da innvandringsspørsmålet gjorde en kraftfull entré på den politiske arenaen i Norge, og i forbindelse med valget i 1987 dominerte den FrPs propaganda. Allerede i 1979 hadde Carl I. Hagen skrevet et brev til Aftenposten der han kalte islam en "misantropisk og ekstremt farlig religion". Disse tankene har han kommet tilbake til mange ganger. Hagen har sagt at muslimer har en uttalt plan, like ødeleggende som Hitlers, om å islamisere verden.²⁴

Som så mange andre ledere for populistiske partier ble Hagen kritisert for ikke å leve opp til bildet av en uegennyttig representant for den lille mann. I 1992 ble han avslørt som den best betalte politiker i norsk politikk. Partiet betalte Hagen en hemmelig lønn ut over den han fikk av Stortinget, noe som gjorde ham bedre avlønnet enn selveste statsministeren. FrP hadde dessuten betalt

titusener av kroner i underholdningsbidrag til Carl I. Hagens to barn fra et tidligere ekteskap, og kjøpt en brukt bil av ham til klar overpris.²⁵

FrPs suksess i de senere år er resultatet av en langsiktig og målbevisst satsing. I 1997-valget ble FrP for første gang større enn Høyre. På den tiden var nåværende partileder Siv Jensen nestleder, og så snart valget var over, reiste hun på turné rundt om i landet for å forankre partiledelsens ambisjoner om at FrP etter hvert skulle komme i regjeringssposisjon. På 2000-tallet ble planene konsolidert i en satsing som ble kalt "Prosjekt regjering".²⁶

Vanskelig å være protestparti i den norske regjeringen

I TV-programmet Debatten tok man opp det svenske valgresultatet i 2014, der Sverigedemokraterna mer enn doblet sin oppslutning og fikk nesten 13 prosent av stemmene. Samtlige deltakere var forbausset over hvordan vi svensker håndterer SD og de sakene partiet vil fremme.

– Forskjellen mellom Sverige og de øvrige nordiske land er at debatten er fullstendig låst i Sverige. Den som prøver å ta opp spørsmål omkring mottak av flykninger, blir stemplet som rasist. Dette fører til at de andre partiene ikke våger å ta debatten.²⁷

Kristian Norheim, stortingsrepresentant for Fremskrittspartiet, sier dette med ettertrykk og får ivrig støtte av de andre partiene i panelet, hvor alle store partier er representert. Det er slik det pleier å høres ut når folk i nabolandene skal snakke om den svenske innstillingen til innvandringspolitikk, og sånn har det vært i flere tiår.

Den sittende borgerlige regjeringen i Norge kom til makten med støtte fra KrF og Venstre, som krevde at flyktningspolitikken ikke skulle bli for lik FrPs, og spesielt fremholdt de omsorg for barna i behandlingen av asylsaker. Men antallet barn som ble utvist, økte i 2014, og mange av de utviste kom fra Afghanistan og hadde vært lenge i Norge. Justisminister Anders Anundsen fra FrP har vært informert, og måtte senere svare på spørsmål fra kontroll- og konstitusjonskomiteen, mistenkt for å ha ført Stortinget bak lyset.²⁸

I august 2014 takket Norge nei til 123 syriske flykninger som ifølge FNs flyktingorgan UNHCR var ”ekstra sårbare“, noe som avstedkom kritikk fra Amnesty International. Et av verdens rikeste land henviste til ”manglende kapasitet“, siden man mente at flykningene var for syke. Antallet tilsvarer en fjerdedel av det antallet flykninger Norge forventes å motta i løpet av året. FrPs økte innflytelse har ikke bare forandret debatten, den har også forandret Norges innvandringspolitikk.

Anders Ravik Jupskås er forsker ved Universitetet i Oslo og har publisert en doktoravhandling²⁹ om FrP. Hans oppfatning er at partiet FrP i dag hører til de anerkjente samfunnsinstitusjonene i Norge. Jupskås understreker at SD og FrP har helt ulik opprinnelse. SD er mer tydelig nasjonalistisk, og preget av forskjellige nyanser av fremmedfiendtlige og rasistiske subkulturer, mens FrP har vokst frem fra protester mot staten og byråkratiet. Men når dette er sagt, er det også store likhetstrekk å finne mellom partiene, konstaterer han.

– Ser man på velgerne og hva som mobiliserer dem, er partiene svært like.

Han regner opp de sakene som er viktige både for SDs og for FrPs velgere: innvandringen, selvsagt, men også lov og orden, bedre eldreomsorg, bedre helsevesen, samferdselssaker – særlig å bedre forholdene for bilister. Innvandringssaken er imidlertid betydelig viktigere for SD, hevder han. Ikke desto mindre var innvandringssaken motivasjonen for hver fjerde av dem som stilte for FrP i 2009, og 44 prosent av dem som stemte på partiet, satte innvandringssaken høyest. Men FrPs velgere synes ofte at skatter og helsesaker er like viktige som innvandring, sier han.³⁰

Det norske Fremskrittspartiets fremtid virker usikker, og det kommer neppe av at Anders Behring Breivik var medlem der. Grunnen er nok heller at velgerne ikke er særlig fornøyd med det partiet hittil har gjort i regjeringsposisjon. I november 2014 var partiets oppslutning den laveste siden Breivik-attentatet. Da sa bare hver tiende velger at de ville ha stemt på partiet hvis det hadde vært valg. Forklaringen er at partiet er blitt både utydelig og usynlig.³¹

Fremskrittspartiet fikk sju statsrådsposter i 2013, blant annet tunge poster som justisminister og finansminister. Kritikken mot FrP-statsrådene har vært hard også internt, og fremfor alt fra de samme personene som også har prøvd å skjerpe partilinjene i innvandringsaker. Nestleder Per Sandberg takket nei til å sitte i regjeringen, og han har ved flere anledninger kalt ikke navngitte kolleger for ”blankpolerte biljardkuler“ som går på akkord med sine egne standpunkt når de får makt. Solveig Horne er en FrP-politiker som havnet i hardt vær etter at hun i desember 2014, i sin rolle som forsvarsminister, delte ut en pris til landets forsvar for deres arbeid med å integrere innvandrere. Det viste seg å omfatte at Forsvaret nå tillater turbaner, kalotter og hijab, og at de serverer halal- og kosher-mat.³² I 2009 fremla FrP et forslag om å forby religiøse symboler i kombinasjon med offentlige uniformer.³³

Også stortingsrepresentant Christian Tybring-Gjedde, forsvarspolitisk talsmann, har kritisert partikollegene for å bry seg mer om sin høye lønn i regjeringen enn om partiets politikk.³⁴ Selv har han påberopt seg samvittighetskvaler i innvandringssaken og prøvd å få gjennomslag for at han ikke skal tvinges til å delta i beslutninger som tjener til å liberalisere innvandringslovgivningen.³⁵ Dessuten vil han ha rett til å gå utenom fellesavtalen mellom FrP og Høyre og fremlegge forslag som skal føre til en strengere innvandringspolitikk.³⁶ Dette kan kalles dobbeltkommunikasjon, og hvis det er hensikten, fyller både Sandberg og Tybring-Gjedde sin funksjon. I et annet parti ville man ha oppfattet slike utspill som en opptakt til splittelse og overveid tiltak, men her blir representantene rolig sittende uten at noen later til å reagere.

Da den siste finanskrisen rammet verden, satt Fremskrittspartiet rolig i den norske båten. Partiet ga fullstendig blaffen i varselsignalene og fortsatte å hevde det samme som tidligere partileder Carl I. Hagen alltid hadde gjort, nemlig at Norge er verdens rikeste land, det er bare å bruke oljepengene, så går det bra. Nå skal forslagene oversettes til konkret politikk, og FrP er blitt nødt til å akseptere at bare fire prosent av oljefondet skal brukes i statsbudsjettene.³⁷

Kravet om et budsjett i balanse tærer på FrP, og forslagene sosiale profil provoserer mange. Ingen kan unngå å legge merke til at partiet nå driver gjennom en politikk som innebærer skatte-

lette for de rikeste og harde innstramninger for de svakeste.

Men FrP ville ikke ha vært et populistisk parti om de ikke hadde hatt en strategi for å møte i alle fall deler av kritikken. Partiet har utviklet en metode der de får gjennomslag for rene symbolsaker, som de senere prøver å blåse opp betydningen av. Det kan dreie seg om bomavgifter på en vei, for eksempel, eller at Vinmonopolet får lov til å holde åpent halv dag på visse helligdager.

Det kan ikke være så greit å være kvinnelig partileder, og dertil enslig og barnløs, i et parti som FrP. Det forstår man i intervjuer med Siv Jensen, som overtok etter Carl I. Hagen i 2006. Da hadde FrP nettopp notert sitt beste resultat noensinne med over 22 prosent oppslutning ved et stortingsvalg. Partifeller har fortalt hvordan de av og til har måttet slå en beskyttende ring om henne når de går på byen. Selv partiene som "sier det folk tenker", får av og til høre hva folk tenker når de har tatt noen øl. Det er ikke urimelig å anta at de i møtet med Siv Jensen uttrykker det kvinnesynet som er partiets, det vil si en ganske mannsjåvinistisk og patriarkalsk holdning.

Siv Jensen har sagt at hun stadig må svare på spørsmål om familiesituasjonen sin, og når hun ikke oppviser en mann, kommer mistankene om at hun er lesbisk. Det har hun flere ganger slått fast at hun slett ikke er, men om så var, er det sikkert ikke alle som ville ha sett det som noe positivt. Partiets syn på homoseksuelles rettigheter stemmer overens med holdningen som råder i de fleste liknende partier i Europa. I 2009 stilte 44 prosent av FrPs stortingsrepresentanter seg negativt til likekjønnet ekteskap, og samme år stemte partiet også imot et slikt forslag på Stortinget. Partiet mener heller ikke at homoseksuelle par bør få adoptere barn.³⁸

Fremskrittspartiet har skiftet partileder bare to ganger på 42 år, det sier noe om hvor viktig kontinuitet er for partiet. Siv Jensen har ikke forandret stort etter at hun overtok; hun har kanskje gjort partiet litt mindre konfrontasjonsorientert og litt mer åpent for forhandlinger med andre partier. Men allerede for mange år siden ble det besluttet at partiet skulle gå i den retningen.

I likhet med forgjengeren begynte Siv Jensen sin politiske karriere i Høyre. Hun ble valgt inn

på Stortinget i 1997, da FrP for første gang sikret seg over 15 prosent av stemmene og ble største parti på høyresiden. På hyllen bak skrivebordet hennes står en byste av Ronald Reagan, mens Margaret Thatcher og nyliberalistenes store guru, forfatteren og filosofen Ayn Rand, er blant hennes øvrige forbilder.³⁹ Siv Jensen likner Carl I. Hagen også i den forstand at hun har studert bedriftsøkonomi, og hun ble leder for Stortingets finanskomité i 2001.

FrP har egentlig aldri vært noe fullstendig utfrosset parti. Allerede på slutten av 1990-tallet mente deler av den etablerte høyresiden at et regjeringssamarbeid med FrP ikke kunne utelukkes, og det forekom dessuten samarbeid i enkeltspørsmål, selv om dette ikke var partienes offisielle holdning.⁴⁰

Bortsett fra de første turbulente årene har partiet gått jevnt fremover, med en topp på nesten 23 prosent ved valget i 2009. Da mente Høyres leder Erna Solberg fortsatt at "det ville vært uansvarlig" å regjere sammen med FrP.⁴¹

Fremskrittspartiet er det absolutt mest innvandringskritiske partiet i Norge. Likevel nevnes innvandringsspørsmålet bare flyktig i Hagens tykke memoarer, som utkom like etter at han gikk av som partileder i 2007. Heller ikke intervju- og reportasjeboken som ble utgitt i forbindelse med Siv Jensens tiltredelse, inneholder mer enn noen få linjer om innvandringsaken. Dette sier kanskje mer om partiets ambivalens enn om sakens manglende betydning.

Det innvandringspolitiske programmet fra 2009 fokuserer på vansker med å opprettholde velferdsstaten og på risiko for kriminalitet og kulturkonflikter. Men det står også at visse innvandringsgrupper har et kvinnesyn som undertrykker kvinner, og det fremholdes at det er spesielt viktig å redusere innvandringen fra land utenfor den vestlige kulturen.⁴² I FrP-utkastet til innvandringspolitikk som ble fremlagt høsten 2013, bare noen uker før regjeringsforhandlingene begynte, forelå det forslag om språkprøver for fireåringer og fjerning av morsmålsundervisningen.⁴³

I 2009 uttalte Siv Jensen følgende, med en formulering som minner om oppfatninger forgjengeren hennes fremla: "Radikal islam er en mørk og skummel ideologi. Det vi fører er en frihetskamp."⁴⁴

Men etter 22 juli-attentatet er partiet blitt mer forsiktig med hvilke ord de velger.

FrP krevde tidlig en gjennomgåelse av kostnadene for flyktningsmottaket, og ofte har de på klassisk populistisk vis valgt grupper i det norske samfunnet som de tror velgerne har mest sympati for, og som settes i kontrast til innvandrere som angivelig snylter på trygd og velferd.⁴⁵ Høsten 2013 kunngjorde FrP et nytt innvandringspolitisk program der de i tillegg til den nevnte språkprøven for fireåringer ønsket at innvandrere til Norge måtte arbeide og betale skatt i ti år før de kunne få statsborgerskap.⁴⁶ I likhet med Dansk Folkeparti vil FrP at bare personer over 24 år skal ha rett til å gifte seg med en utenlandsk statsborger som får oppholdstillatelse i landet. Dessuten skal paret få bosette seg i landet bare hvis de har sterkere tilknytning til Norge enn til noe annet land.⁴⁷

Det finnes også innslag av manglende respekt for minoriteter i FrP. Siv Jensen har krevd at samene må lære seg norsk, og at de ikke skal kunne forlange å få snakke samisk på skolen. En utbredt oppfatning i FrP er at Sametinget bør nedlegges.⁴⁸

En norsk forskningsrapport har ut fra retoriske utgangspunkt sammenholdt de siste talene Siv Jensen og UKIPs partileder Nigel Farage holdt under sine siste respektive partikonferanser. En av de største forskjellene er hvor stor plass innvandrings-saken får. Forskerne konstaterer at Farage gjør innvandringen til hovedsak i sin tale, noe Siv Jensen ikke gjør. Men begge argumenterer ut fra etniske og økonomiske utgangspunkter. Bortsett fra at Farage snakker litt mer om innvandring enn Jensen gjør, er den største forskjellen at Farage peker ut et bestemt land og et bestemt folk: romfolk fra Romania. Det gjør ikke Jensen. (I alle fall ikke i denne talen; i andre sammenhenger har også hun vært inne på spørsmålet.) Farage hevder at rumenere de fem siste årene står for over ni av ti forbrytelser begått i Metropolitan politidistrikt, som omfatter London med omegn, bortsett fra de sentrale delene. Den opplysningen har jeg ikke hatt mulighet til å kontrollere, men den virker lite sannsynlig.

Begge legger også hovedvekten av argumentasjonen på at innvandrere belaster velferdsbudsjettet uten å ha bidratt til det. Dette er særlig alvorlig i krisetider da arbeidsledigheten skyter i været, hevdes det. I England er selvsagt krisen dypere og arbeidsledigheten høyere, noe som merkes i talen..

Innvandrerene beskrives i Farages tal som "den andre", den fremmede som utnytter systemet uten å ha rett til det, og som belaster de allerede hardt belastede skolene, sykehusene og boligmarkedene.⁴⁹

Som oftest er det de lokale representantene som tabber seg ut og kommer med rasistiske utsagn som gjør at de blir lagt merke til i mediene. Lederen for FrPs ungdomsforbund i Troms, Kristian Eilertsen, gikk i begynnelsen av 2013 fra et skjenkested i vrede fordi han syntes det var for mange utlendinger der. Han tvitret senere om hvordan områdets asylmottak okkuperer stadion når det er fotballkamp: "Å føle seg som innvandrer i sitt eget land er ikke hyggelig!" Han fikk støtte av personer i partitoppen.⁵⁰ Roger Madsen, bystyremedlem og nestleder i Moss Fremskrittsparti, kalte afrikanere for "halvaper" på Facebook i forbindelse med at kronprinsparet besøkte Botswana, og det var ikke første gang han sammenliknet afrikanere med forskjellige slags dyr.⁵¹

Men det finnes andre bilder av hvordan partiet opptrer lokalt. En må innse at FrP i over 40 år har vært et veletablert parti i norsk politikk, og de har et vesentlig bredere program enn mange andre høyrepopulistiske partier. Selv om det virker gjennomførbart å forene pragmatismen og ekstremismen på toppnivå i partiet, råder selvfølgelig de samme skillelinjene blant lokale representanter.

FrP står som nevnt helt utenfor ethvert forsøk på å forene høyrepopulistiske partier. I Danmark mener man at det er det liberale Venstre, ikke Dansk Folkeparti, som står nærmest. FrP ville gjerne samarbeidet med flere slike etablerte partier, men forsøkene på å finne allierte i Sverige har sviktet.

Men i 2009 gjennomførte Siv Jensen noe som kunne oppfattes som en sjarmoffensiv da hun møtte spesielt inviterte svenske liberalere på restaurant Gondolen i Stockholm. På møtet var blant andre Moderaternas riksdagskandidat Johnny Munkhammar, som døde av kreft i 2012, forfatteren og debattanten Dick Erixon, tidligere landstingspolitiker og aktiv i Centerpartiet, samt forfatteren Fredrik Segerfeldt, som var tilknyttet den liberale tankesmia Timbro. Samtlige uttalte seg

positivt etterpå.⁵² Andre svenske liberalere var mer skeptiske, som Mattias Svensson, lederskribent Isobel Hadley-Kamptz og idéhistoriker Johan Norberg, som skrev følgende:

”Under møtet forsøkte den sjarmerende og retorisk dyktige Jensen å gi inntrykk av at hun egentlig er for fri innvandring, men at det ikke fungerer under dagens trygdesystem. Sorry, men det der biter jeg ikke på.

I så fall kunne jo FrP ha kombinert en kamp for friere innvandring med en annen integrerings- og trygdepolitikk, eller i alle fall beholdt dagens system. Nå krever de i stedet at innvandringen ’begrenses kraftig’ i henhold til partiprogrammet, de vil praktisk talt stenge Norges grenser og sende asylsøkere til leirer i Afrika.⁵³

Den svenske høyresidens avventende innstilling til FrP sier også noe om forskjellene mellom det generelle synet på innvandringsspørsmål i Norge og Sverige. SDs stilling er fortsatt for svak til at de kan få den innvirkningen på det etablerte svenske samfunnet som FrP har hatt på det norske.

Etterord

Historien om Fremskrittspartiet kan virke åpenbar for nordmenn, men for svensker er deler av den helt ukjent, og dette er grunnen til at den fikk så stor plass i boken min. Men at mye av bakgrunnen til Fremskrittspartiet er så velkjent i Norge, fører etter min oppfatning til at folk blir blinde for hva partiet står for, og hvordan det påvirker den norske politikken i en mer innvandrerfiendtlig retning. Dere har rett og slett vennet dere til Frps synspunkter og måte å argumentere på. Noe tilsvarende har skjedd i Danmark med Dansk Folkeparti, der dette partiets forgjenger, Mogens Glistrups Fremskridtspartiet, begynte sin politiske løpebane omtrent samtidig som Anders Lange. Det har dessuten skjedd i Finland, der Sannfinnene og dets forgjenger Landsbygdspartiet også har en lang historie.

Under arbeidet med denne boken har jeg merket meg en generell trend. I mange land, ikke bare i Norge, vil en oppfatte sitt eget høyrepopulistiske parti som litt bedre og mer akseptabelt enn andre tilsvarende partier i Europa. Dette kan være

en forklaring på at høyrepopulister ofte ikke vil samarbeide med hverandre; de risikerer å bli trukket ned av andres dårlige rykte.

Det dreier seg om partier med ulik bakgrunn. En del har bakgrunn i skatteprotester og kampen for landsbygda, noen har vært lokalpatriotiske regionale partier, og andre har vært rene nazistsektorer. Men i dag høres de ganske like ut, særlig når de snakker om innvandring i sin alminnelighet og den muslimske innvandringen i særdeleshet, som beskrives i grovt forenklede ordlag. Terrorismen er en trussel, ikke alle muslimer er det, og ikke alle terrorhandlinger har noe med islam å gjøre (noe dere i Norge, med Breivik friskt i minne, naturligvis er svært oppmerksomme på).

Vi står overfor gigantiske utfordringer de nærmeste årene, med stadig flere flyktninger først og fremst fra Midtøsten. I tillegg begynner de ujevne forholdene innenfor Europa å merkes gjennom større bevegelighet og flere som krysser grensene for å finne inntekter og et bedre liv. I slike tider er det ikke så rart at vi får flere partier som hevder at vi bør stenge grensene oftere og satse på vår egen befolkning. Samtidig virker det ødeleggende om denne innstillingen får lov til å slå igjennom og påvirke hele politikken.

Et fredelig og sterkt Europa forutsetter at vi prøver å løfte svake grupper, både i vår egen befolkning og blant dem som har flyttet hit. De økende kløftene og inndelingen av mennesker i forskjellige etniske og religiøse grupper kan skape et samfunn hvor vi glir fra hverandre, noe som historisk sett aldri har vært noen farbar vei for positiv utvikling.

Radikale høyrepopulistiske partier – og blant disse regner jeg altså Fremskrittspartiet også – er flinke til å ta opp viktige saker, men de leverer ingen løsninger. De fyrer opp under frykt og leverer demagogi, men de virkelige politiske reformene, de som tar utgangspunkt i den virkeligheten vi lever i, må utformes av de andre partiene. Disse må bli bedre til å skape visjoner om hvordan fremtidens Europa bør se ut, og da mener jeg ikke bare EU.

De må også bli bedre til å skape delaktighet og en tro på at det er mulig for vanlige mennesker å øve innflytelse. Høyrepopulistiske partier snakker mye om demokrati, men er ofte de mest toppstyrte og udemokratiske av alle. Velgerne stemmer på disse først og fremst for å protestere, ikke nødvendigvis fordi de tror det vil føre til noen reelle forbe-

dringer. I Norge har dere også sett hvordan det gikk da de fikk innflytelse: Fremskrittspartiet forandret seg til et helt vanlig parti som har vanskeligheter med å leve opp til forventningene. Det gjenstår å se om partiet får en ny oppblussing hvis det havner i opposisjon; det har tidligere skjedd med liknende partier i andre land.

Dette essayet er en utvidet og omskrevet versjon av deler av boken Vi SÅGER VAD DU TÅNKER – HÖGERPOPULIS- MEN I EUROPA, som kom ut på svensk på Atlas förlag i mai 2015.

NOTER

- 1 NRK: "Frp krever unnskyldning fra Obama", 24.01.2014. <http://www.nrk.no/norge/frp-krrever-unnskyldning-fra-obama-1.11492032>
- Eriksen, Wenke: "Ambassadorflause om Frp", NRK, 23.01.2014. <http://www.nrk.no/verden/ambassadorflause-om-frp-1.11489959>
- TT/NTB: "Norska FrP kräver ursäkt av Obama", SvD, 24.01.2014. http://www.svd.se/nyheter/utrikes/norska-frp-kraver-ursakt-av-obama_8925492.svd
- 2 Widfeldt, Anders: *Extreme Right parties in Scandinavia*, Routledge, 2015, side 82.
- 3 Widfeldt, Anders: *Extreme Right parties in Scandinavia*, Routledge, 2015, side 100.
- 4 Sandberg, Per: *Mot min vilje – oppklaring av et politisk liv*, Juritzen forlag, 2013, side 182–184.
- 5 TT/NTB: "Majoritet för norsk tiggeriförbud", SvD, 24.01.2015. http://www.svd.se/nyheter/utrikes/majoritet-for-norskt-tiggeriforbud_4278753.svd
- 6 Solvang, Fredrik & Honningsøy, Kirsti Haga: "Jensen: – Nok er nok, sett opp buss, send dem ut", NRK, 15.07.2012. http://www.nrk.no/norge/jensen_-_nok-er-nok_send-dem-ut-1.8244413
- 7 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 185.
- 8 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 51 og 85.
- Lodenius, Anna-Lena & Larsson, Stieg: *Extremhögern*, Tiden, 1994, side 240 ff.
- 9 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 161–162.
- 10 Bangsund, Per: *Arvtakerne – Nazisme i Norge etter krigen*, Pax forlag, 1984, side 112–113.
- 11 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 169–170.
- 12 Sitatet er hentet fra Jorde, Sigurd: "Apartheidregimet ga penger til Frp-forløper", Verdensmagasinet, 22.04.2008. <http://www.xmag.no/id/784>
- 13 NTB: "Frp truer med å kutte støtte til Antirasistisk Senter", Aftenposten, 21.03.2013. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Frp-truer-med-a-kutte-stotte-til-Antirasistisk-Senter-7097362.html>
- 14 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 127–129.
- 15 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 130.
- 16 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 183–184.
- Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*, Millennium, 1998, side 24.
- 17 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 183–184
- 18 Kvanmo, Hanna & Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*, Samlaget, 1993, side 143.
- Bangsund, Per: *Arvtakerne – Nazisme i Norge etter krigen*, Pax forlag, 1984, side 112–113.
- 19 Hagen, Carl I.: *Ærlig talt – memoarer 1944–2007*, Cappelen Damm, 2007, side 71.
- 20 Lodenius, Anna-Lena & Larsson, Stieg: *Extremhögern*, Tiden, 1994, side 244.
- 21 Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*, Millennium, 1998, side 129–130.
- 22 Johansson, Lars: "Norsk parti fällt för rasism", TT/Dagens Nyheter, 22.02.1997.
- 23 Hagen, Carl I.: *Ærlig talt – memoarer 1944–2007*, Cappelen Damm, 2007, side 249 ff.
- Eriksen, Thor Gjermund mfl.: "Rasistene som sto bak stortingsforslaget", Dagbladet, 04.09.1995.
- Eriksen, Thor Gjermund mfl.: "Frp-topp på møte med rasister", Dagbladet, 03.09.1995.
- 24 Jupskås, Anders Ravik: "The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System", side 215. Inngår i Grabow, Karsten & Hartleb, Florian: *Exposing the Demagogues – Right-wing and National Populist Parties in Europe*, Konrad Adenauer Stiftung, Centre for European Studies, 2013.
- Lodenius, Anna-Lena & Larsson, Stieg: *Extremhögern*, Tiden, 1994, side 240 ff.
- Hagen, Carl I.: *Ærlig talt – memoarer 1944–2007*, Cappelen Damm, 2007, side 467–468.
- Marsdal, Magnus: *Högerpopulismen dissekerad*, Celanders förlag, 2007, side 349.
- 25 Eklöf, Patrik: "Norsk politiker i skandal – anklagelser om skattefusk skakar fremskrittspartiet", Dagens Nyheter, 12.09.1999.
- 26 Øyen, Morten & Jenvall, Line: "DF's norske søsterparti brænder sig på regeringsmagt", Altinget, 05.01.2015. <http://www.altinget.dk/artikel/dfs-norske-soesterparti-braender-sig-paa-regeringsmagt>
- 27 NRK-programmet Debatten, 18.09.2014.
- 28 Lindahl, Björn: "Norska FrP riskerar flera nederlag", SvD, 07.02.2014.
- 29 Jungar, Ann-Cathrine & Jupskås, Anders Ravik: "Populist Radical Right Parties in the Nordic Region: A New and Distinct Party Family?", *Scandinavian Political Studies*, 2014.
- 30 Jupskås, Anders Ravik: "The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System", side 218. Inngår i Grabow, Karsten & Hartleb, Florian: *Exposing the Demagogues – Right-wing and National Populist Parties in Europe*, Konrad Adenauer Stiftung, Centre for European Studies, 2013.
- 31 Løset, Kjetil mfl.: "Velgerne svikter Siv - dårligste Frp-måling på 19 år", TV2.no, 03.11.2014.
- 32 Viseth, Ellen: "Frp-statsråd ga pris for hijab og halalamat: – Strider mot vårt partiprogram", NRK, 16.01.2014. <http://www.nrk.no/norge/delte-ut-pris-til-hijab-og-halalamat-1.11461555>
- 33 Opplysningskontoret.org: "Frp: – Snikislamiseringen er verre enn vi trodde", 16.01.2014. <http://www.opplysningskontoret.org/frp-snikislamisering/>
- Siv Jensens Facebook-side: "Frp vil forby all uniform-hijab, også i forsvaret og i tollvesenet", 19.02.2009. https://www.facebook.com/note.php?note_id=50361218634

- 34 Tybring-Gjedde, Christian: *Mens orkesteret fortsetter å spille*, Cappelen Damm, 2014.
- 35 VG: "Tybring-Gjedde vil fristilles i innvandringsaker", 11.03.2014.
- 36 Tjernshaugen, Karen: "Frp svarer på Tybring-Gjeddes krav fredag", Aftenposten, 27.03.2014.
- 37 Lindahl, Björn: "Historisk regering i Norge", SvD, 01.10.2013.
- 38 Aurdal, Martine: *Siv – portrett av en formann*, Kagge forlag, 2006, side 9 ff og 129.
Jupskås, Anders Ravik: "The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System", side 206. Inngår i Grabow, Karsten & Hartleb, Florian: *Exposing the Demagogues – Right-wing and National Populist Parties in Europe*, Konrad Adenauer Stiftung, Centre for European Studies, 2013.
- 39 Ingerö, Johan: "Intervju: Siv Jensen. "Sverige är stenåldern", Neo, 2010:5. <http://magasinetneo.se/artiklar/sverige-ar-stenaldern/>
Aurdal, Martine: *Siv – portrett av en formann*, Kagge forlag, 2006, side 183.
- 40 Johansson, Lars: "Bondevik kan falla på samarbeidet med Hagen", Dagens Nyheter, 07.08.1999.
- 41 Svensson, Anna H.: "Fremskrittspartiet – frå avskytt till rumsrent", SVT, 10.09.2013.
- 42 Jupskås, Anders Ravik: "The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System", side 214. Inngår i Grabow, Karsten & Hartleb, Florian: *Exposing the Demagogues – Right-wing and National Populist Parties in Europe*, Konrad Adenauer Stiftung, Centre for European Studies, 2013.
- 43 Svensson, Anna H.: "Fremskrittspartiet – frå avskytt till rumsrent", SVT, 10.09.2013.
Tybring-Gjedde, Christian: *Mens orkesteret fortsetter å spille*, Cappelen Damm, 2014, side 262 ff.
- 44 Thorenfeldt, Gunnar: "Snikislamiserer Frp – stadig flere ikke-vestlige innvandrere kommer ut av skapet", Dagbladet, 02.03.2009. http://www.dagbladet.no/2009/03/02/nyheter/islam/siv_jensen/fremskrittspartiet/innenriks/5103122/
- 45 Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*, Millennium, 1998, side 150–151.
- 46 Svensson, Anna H.: "SVT.se", 09.09.2013.
- 47 Jupskås, Anders Ravik: "The Progress Party: A Fairly Integrated Part of the Norwegian Party System", side 215. Inngår i Grabow, Karsten & Hartleb, Florian: *Exposing the Demagogues – Right-wing and National Populist Parties in Europe*, Konrad Adenauer Stiftung, Centre for European Studies, 2013.
- 48 Aurdal, Martine: *Siv – portrett av en formann*, Kagge forlag, 2006, side 187–188.
Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*, Millennium, 1998, side 152.
- 49 Røren, Pål & Todd, John: "We the People? Political Populism in the UK and Norway", NMBU Journal of Life Sciences, Volume 4 – 2014. Nigel Farages tale ble holdt 20. september 2013 under UKIPs årlige konferanse. En fullstendig utskrift finnes her: <http://blogs.spectator.co.uk/coffeehouse/2013/09/nigel-farages-speech-full-text-and-audio/>
Siv Jensens tale ble holdt 26. mai 2013. En kobling til talen på YouTube: <http://www.youtube.com/watch?v=Lyy4PnNNs5c&index=1&list=PLI1c-FxTt58DvAc4nWP7-PSbBw9RBXYNK>
- 50 Ulstein, Hege: "Blått klister", Dagsavisen, 27.02.2013.
- 51 Fossmark, Håkon & Andersen, Mads A.: "Frp-politiker kalte afrikanere for halvaper". VG, 17.11.2009. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/frp/frp-politiker-kalte-afrikanere-for-halvaper/a/598992/>
Esbati, Ali: "Halvapor", Esbatis kommentarer, 17.11.2009. <http://esbati.blogspot.se/2009/11/halvapor.html>
- 52 Hadley-Kamptz, Isobel: "Hur kan liberaler flirta med Siv?", 31.10.2009. <http://www.expressen.se/nyheter/hur-kan-liberaler-flirta-med-siv/>
- 53 Svensson, Mattias: "Luncha med Siv", Metrobloggen, 31.10.2009. http://metrobloggen.se/mattiassvensson/luncha_med_siv/
Emilsson, Henrik: "Fremskrittspartiet skapar splittring i den borgerliga bloggvärlden", Integrationsbloggen, 01.11.2009.

